

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЧАН Бінь Лінь

УДК 340.114

**ПРИНЦИПИ ПРАВА
КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2017

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Міжнародному гуманітарному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент НАПрН України
КРИЖАНОВСЬКИЙ Анатолій Федорович,
Міжнародний гуманітарний університет,
ректор

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПОГРЕБНЯК Станіслав Петрович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри теорії держави і права;

кандидат юридичних наук, доцент
ОБОРОТОВ Ігор Гариславович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри загальнотеоретичної,
конституційної та цивілістичної юриспруденції
Миколаївського інституту права

Захист відбудеться 01 квітня 2017 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.136.01 Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

Автореферат розісланий 28 лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. Г. Манько

Актуальність теми. Українсько-китайські відносини почали розвиватися ще за часів СРСР, коли вітчизняні науковці та інженери відряджалися до створеної 1949 р. КНР для допомоги у розбудові металургії, машинобудування та сільського господарства. До початку «культурної революції» 1966–1976 рр. відбувається взаємний обмін делегаціями науковців, письменників, артистів, обмін аспірантами та студентами. З проголошенням Україною незалежності ці зв'язки не втрачені, а, навпаки, зміцнилися: 27 грудня 1991 р. КНР визнала Україну, а 4 січня 1992 р. було встановлено дипломатичні відносини між Україною і КНР.

Китай є найбільшим торговельним партнером України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, зокрема, 2015 р. товарообіг між двома країнами становив 7,074 млрд. доларів США, обсяг інвестицій з КНР до України – близько 21 млн. доларів США, з України до КНР – близько 1,4 млн. доларів США. Крім цього, активно розвивається співпраця у культурно-гуманітарній сфері, туризм тощо.

За такої динаміки відносин, які мають правову форму, неминуче виникають юридичні проблеми, пов'язані з неоднорідністю і несхожістю українського і китайського права. Спори між суб'єктами права, що є носіями різних правових традицій, можуть бути ефективно вирішені, якщо суд, третейський суд чи арбітраж застосовуватиме не буквальне тлумачення норм права (які, до речі, не завжди адекватно перекладаються іншою мовою), а контекстний аналіз змісту норм з урахуванням особливостей відповідної правової культури. Найкращим виразником квінтесенції національного права будь-якої країни є принципи права – основоположні засади, в яких втілюються фундаментальні цінності суспільства, що є стрижнем усієї правової системи.

В українській юридичній науці відсутні комплексні дослідження принципів права сучасної Китайської Народної Республіки, так само їх немає й у китайській та англомовній літературі. У поодиноких наукових та навчальних роботах можна знайти фрагментарний перелік особливостей окремих принципів права, серед яких головне місце відводиться принципам верховенства права і забезпечення прав людини.

Потреба у дослідженні принципів права КНР зумовлена, на нашу думку, такими обставинами:

1) розв'язання цієї наукової проблеми є першим кроком до розробки більш масштабної проблеми – ґрунтового дослідження правової системи КНР як цілісності, що складається з нормативного, ідеологічного та організаційного компонентів;

2) налагодження плідних двосторонніх зв'язків між Україною та КНР обов'язково передбачає і розвиток правового співробітництва,

зокрема – розробку системи двосторонніх угод, які мають враховувати не тільки особливості законодавства, а й специфіку правової традиції обох суспільств, виражену передовсім у принципах права.

Однак проблема принципів права КНР є настільки складною та великою за обсягом, що у рамках нашого дослідження уявляється можливим лише її концептуальне розв'язання із визначенням напрямів подальших наукових пошуків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації безпосередньо пов'язана з комплексною темою кафедри теорії та історії держави і права «Формування української правової традиції: історія і теорія», яка, своєю чергою, є частиною комплексної теми Міжнародного гуманітарного університету «Тенденції становлення і розвитку соціогуманітарної сфери в Україні» (номер державної реєстрації 01110U000678).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є виявлення особливостей принципів права КНР, побудова їх системи та змістовний аналіз основних із них.

Досягнення цієї мети потребує розв'язання таких **задач**:

проаналізувати поняття і основні риси принципів права КНР та визначити особливості їх системи;

дослідити особливості китайського праворозуміння як важливого чинника формування принципів права;

проаналізувати державні перетворення та правові реформи, які проводилися у Китаї в ХХ–ХХІ століттях та визначити основні етапи розвитку китайського права в цей період;

вивчити основні політико-правові концепції ідеологів Гоміндану та КПК, та виявити в них головні принципи, покладені в основу китайської державності та права КНР;

встановити специфічні особливості принципу верховенства права та визначити його місце у системі принципів права КНР;

дослідити принцип визнання та захисту прав людини в сучасній КНР у контексті принципу верховенства права;

виявити співвідношення принципів верховенства права і законності;

проаналізувати принципи публічно-правової сфери на прикладі галузей адміністративного, кримінального та екологічного права КНР;

виявити специфічні особливості принципів приватного права КНР.

Об'єктом дослідження виступає правова система Китайської Народної Республіки, що являє собою цілісне багатовимірне явище, яке, крім нормативної складової, містить ідеологічні та організаційні елементи.

Предмет дослідження – принципи права Китайської Народної Республіки, які виступають стрижнем сучасного китайського права, концептуальним виразом його сутності.

Методи дослідження. Дослідження принципів права Китайської Народної Республіки передбачає застосування надбань класичної і неklasичної юриспруденції. Це зумовлено, передовсім, тим, що китайське право слід розглядати як антропосоціокультурний феномен, нерозривно пов'язаний із культурою, політичною ідеологією та економікою. Тому методологічними принципами дослідження є: поєднання об'єктивного та суб'єктивного, ціннісної раціональності, історизму, системності, міждисциплінарності, додатковості та ін.

Дослідження ґрунтується на методологічних підходах: цивілізаційному, завдяки якому вдалося розкрити специфічні риси правової системи КНР (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); аксіологічному, який враховує традиційні цінності китайського суспільства та зіставляє їх із нормосферою сучасного права КНР (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2); герменевтичний, використання якого є вкрай необхідним при дослідженні змісту законодавчої та наукової термінології у китайському законодавстві та пошуку української термінології для адекватного відтворення категорій китайського права (розділи 2, 3).

Системний підхід дав змогу визначити ієрархію принципів права КНР і місце принципу верховенства права у цій ієрархії, вибудувати систему галузевих принципів сучасного китайського права (підрозділ 1.1, розділи 2, 3). Використання історичного методу сприяло розкриттю логіки розвитку китайської правової системи та значення конкретних обставин соціально-політичного, економічного і культурного життя китайського суспільства для сучасного права КНР (підрозділи 1.3, 1.4 та ін.). Порівняльно-правовий метод став у пригоді при проведенні аналізу низки категорій сучасного права КНР, рецепіюваних із ззахідного права, зокрема категорій «верховенство права», «права людини» тощо (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1). Формально-юридичний метод використаний в усіх розділах роботи для аналізу текстів Конституції, законодавства КНР і матеріалів юридичної практики для з'ясування їх змісту.

Теоретичну основу дослідження склали праці українських, китайських та інших іноземних учених-юристів та істориків, економістів, політологів, культурологів, що займалися досліджуваною проблематикою. Зокрема, дослідження моральних, ідеологічних та історичних витоків китайського права та його принципів ґрунтується на роботах таких науковців, як: Л. Бейкер, Х. Бехруз, Ван Лімін, Л. Делюсін, В. Дудченко, Кан Сяогуан, Г. Кіссінджер, Є. Кичанов, Н. Конрад, В. Лафїтський, В. Левченко, О. Литвинов, Ліньхао Ван, Е. Мак-Корд, В. Малахов, Пан Дунмей, Л. Переломов, В. Россман, І. Сергійчук, О. Скакун, П. Скорупська, Д. Смірнов, К. Тертицький, П. Трошинський, О. Фортигіна, Цао Цюньлай, Цзиньфань Чжан, Чан Вейджен, Ян Інфань та ін.

Принципи верховенства права та захисту прав людини розробляли українські та зарубіжні науковці: Т. Бінгем, Я. Бергер, Ф. Бородіч,

Ф. Венгер, К. Горобець, Р. Дворкін, Д. Донеллі, М. Козюбра, А. Колодій, А. Маєвська, Б. Малишев, В. Морріс, С. Погребняк, А. Пухтецька, Т. Фурінхем, Юй Лімей, Дж. Ярдлі та ін.

Галузеві принципи права досліджувалися на теоретичних засадах, створених науковими роботами Йіна Сунняня, С. Бейкер, Бу Юаньши, Ван Гуаньцзюня, Ван Ханьбіна, Ван Цзяфу, Вейго Вана, Вень Хенго, К. Ебер-Борхес, В. Жернакова, І. Кісельова, Ло Хаоцая, Лю Хун Яня, Ч. Лянвєя, Дж. Мак-Біта, Мо Цзяна, П. Пилипенко, П. Поттера, І. Сабліна, С. Сініцина, Су Інся, П. Трошинського, Р. Фалька, І. Царькова, Цзені Се, Цзянфу Чена, Чень Сянляна, Чжан Хайбіна, О. Яворської та інших авторів.

Емпіричною базою дослідження стало законодавство сучасної Китайської Народної Республіки, доповіді Державної Ради КНР і міжнародних неурядових організацій про стан дотримання прав людини в КНР, офіційні промови та доповіді лідерів КПК та уряду

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим загальнотеоретичним дослідженням принципів права Китайської Народної Республіки. Наукова новизна конкретизується у таких основних положеннях:

уперше:

проаналізовано теоретико-правовий аспект проблематики принципів права Китайської Народної Республіки включно із розумінням цієї категорії у науковій літературі, класифікацією і систематизацією принципів КНР та змістовною характеристикою ключових із них;

досліджено генетичні зв'язки між трьома основними концепціями китайського праворозуміння – даосизмом, конфуціанством і легізмом, з одного боку, та основними принципами права КНР – з іншого;

проаналізовано у системному зв'язку основні політико-правові концепції ХХ століття у Китаї (концепцію «трьох народних принципів» та «п'яти влад», концепцію «одна країна, дві системи», концепцію «потрійного представництва»), встановлено їх взаємозумовленість та доведено первинне значення трьох народних принципів;

обґрунтовано тезу про наявність принципу наступності, який є універсальною засадою розвитку китайського права і запорукою збереження китайської правової традиції та її стійкості;

розкрито особливості програмного принципу верховенства права у КНР і доведено, що рецепційований термін «верховенство права» має змістовну «китайську специфіку» і постійно розвивається під впливом внутрішніх і зовнішніх обставин;

визначено низку специфічних особливостей прав людини, які свідчать, що в КНР, хоч і ратифіковані міжнародні акти про права людини та на законодавчому рівні закріплені права людини, розуміння їх суттєво відрізняється від західного, зокрема, через невизнання природного характеру прав людини;

удосконалено:

визначення категорії «принципи права», під якими розуміються «згустки правової матерії, в яких сконцентровано відправні ідеї права, що відображають нормативну необхідність, мають універсальний характер, спрямовані на організацію правового буття і виступають трансляторами правової традиції»;

визначення категорії «система принципів права» як комплексу принципів права, що володіє ознаками цілісності, стійкості та ієрархічності і являє собою стрижневий елемент правової системи як системи вищого порядку;

класифікацію принципів права КНР, що здійснена за ступенем опосередкованості впливу принципів на суспільні відносини та сферою правового впливу;

підходи до розуміння місця принципів права у правовій системі як її стрижневих елементів, які виступають квінтесенцією певної правової традиції;

періодизацію китайського права у ХХ–ХХІ століттях на підставі аналізу суспільно-політичної історії, етапів державного будівництва та економічних чинників;

поняття концепту верховенства права в загальнотеоретичному аспекті, як одного з програмних принципів сучасного права, що є «ціннісним сплавом ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму», призначений для перетворення правових ідеалів у практичну площину, тобто спрямований на досягнення гармонії правових цінностей із правовою нормативністю;

набули подальшого розвитку:

дослідження публічно-правової сфери в КНР на прикладах принципів адміністративного та кримінального права, які у знятому вигляді відображають основні тенденції розвитку цих галузей;

ідеї про необхідність оптимізації правового впливу на суб'єктів права (підприємства, установи та організації), що здійснюють господарську діяльність, котра може завдати шкоди довкіллю;

положення про автономію волю при укладанні, зміні та розірванні цивільних, господарських та трудових договорів.

Практичне значення отриманих результатів. Результати та висновки дослідження можуть використовуватися:

у *науково-дослідній діяльності* – для подальших досліджень на загальнотеоретичному рівні принципів права, порівняльно-правових досліджень далекосхідної правової сім'ї; досліджень проблемних аспектів правового регулювання економічних, політичних та соціально-культурних відносин України і Китайської Народної Республіки;

у *правотворчій сфері* – для вдосконалення правового регулювання зовнішньоекономічних відносин за участю суб'єктів господарської діяльності, зареєстрованих на території Китайської Народної Республіки;

у навчальному процесі – для вдосконалення навчальних курсів «Загальнотеоретична юриспруденція», «Порівняльне правознавство», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія вчень про державу і право», а також для поглибленого вивчення окремих тем у рамках конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, трудового та екологічного права.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету, а також на: Першій міжнародній мультидисциплінарній конференції (м. Одеса, 15 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності» (м. Одеса, 24 квітня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 10–12 грудня 2015 р.); Міжнародній науковій Інтернет-конференції «Приватне право в умовах глобалізації: на шляху до ренесансу українського права» (м. Миколаїв, 20 березня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Запоріжжя, 29–30 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (м. Одеса, 27 жовтня 2016 р.) та ін.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у дванадцяти наукових працях, п'ять з яких опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук, одна – у зарубіжному виданні та шість – у інших юридичних виданнях.

Структура дисертації зумовлена метою і задачами дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, із них основного тексту – 189 сторінок, список використаних джерел – 24 сторінок (218 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, його зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, його методологію та джерельну базу, сформульовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

Розділ перший «Методологічні засади дослідження принципів права КНР» складається з чотирьох підрозділів і присвячений теоретичній

розвідці системи принципів права КНР, дослідженню особливостей китайського праворозуміння як важливої складової китайського правового життя, аналізу китайських політико-правових концепцій у зв'язку із принципами права КНР.

У підрозділі 1.1. **«Поняття, особливості та система принципів права КНР»** на базі теоретичного аналізу категорій «принципи права», «система принципів права» визначено поняття «принципи права КНР», їх основні риси та побудовано їх систему.

Аналіз основних наукових підходів до розкриття змісту категорій «принципи права» дав змогу визначити принципи права як згустки правової матерії, в яких сконцентровано відправні ідеї права, що відображають нормативну необхідність, мають універсальний характер, спрямовані на організацію правового буття і виступають трансляторами правової традиції.

Особливості принципів права КНР зумовлені їх нерозривним зв'язком з морально-етичними ученнями даосизму, конфуціанства і легізму. Зазначені доктрини було використано ідеологами Гоміндану для обґрунтування вчення про три «народні принципи» та «конституцію п'яти влад», що стали конституційно-правовими засадами Китайської Республіки, і у дещо зміненому виді укоренилися у правовій системі КНР. Попри намагання позбавитися конфуціанської спадщини під час «культурної революції» та кампанії з критики Лінь Бяо і Конфуція, маоїзм вимушений був визнати необхідність пристосування до національних умов, що породило феномен «конфуціанського марксизму». Китайське «економічне диво», започатковане політикою «реформ та відкритості», найбільше вплинуло на систему принципів права, яка починає формалізуватися та структуруватися саме тоді, коли закріплюються принципи верховенства права та низка галузевих принципів. Більшість принципів права КНР було рецепійовано із західного або соціалістичного права, але усі вони мають власну специфіку і суттєво відрізняються від однойменних принципів у «материнських» системах. Насьогодні система принципів права КНР переживає етап активного становлення і розвитку.

Пропонується авторська дворівнева класифікація принципів права КНР: 1) за ступенем опосередкованості впливу принципів на суспільні відносини: програмні та реальні; 2) за сферою правового впливу реальні принципи поділяються на: публічно-правові та приватноправові, серед яких розмежовуються галузеві, міжгалузеві та принципи окремих інститутів.

У підрозділі 1.2. **«Праворозумінсві витоки принципів права КНР»** проаналізовано основні філософсько-етичні концепції, що склалися за тривалу історію китайської культури, та їх вплив на праворозуміння та правову сферу.

Китайська традиція знає категорії «фа» і «лі», перша з яких часто отожднюється з позитивним правом, а друга – із природним правом.

Доведено необґрунтованість такої позиції, оскільки вона будується на європоцентричному підході до праворозуміння. Пропонується дослідити китайське праворозуміння крізь призму традиційних концепцій даосизму, конфуціанства, легізму, маоїзму тощо.

Першорядне значення у дослідженні принципів права належить трьом ученням – даосизму, конфуціанству та легізму (школа *фа-цзя*). Якщо даосизм визначав, що людина становить єдине гармонійне ціле із природою та має жити згідно із «дао» – абсолютним законом неба, людини і суспільства, то конфуціанство віддавало перевагу «лі» – системі ритуалізованих правил поведінки, серед яких пріоритет мають моральність і благопристойність, а легізм – «фа» (законодавству). Ці концепції з часом тісно переплелися між собою, а вже у ХХ ст. до них долучилися ідеї соціалізму та юснатуралізму. Чільне місце у цьому симбіозі займає конфуціанство, під коригуючий вплив якого неминуче потрапляють усі іноземні теорії, концепції й учення.

Поряд із традиційно недовірливим ставленням до позитивного права, останнім часом під впливом економічних реформ та політики відкритості, усе більшої популярності набуває концепція суб'єктивних прав, а звернення до суду вже не вважається аморальним. Дедалі більша формалізація правових норм і швидке вдосконалення законодавства відбуваються під впливом традиційних морально-етичних учень, що свідчить про адаптивність китайської культури та її здатність залишатися головним чинником правового розвитку.

У **підрозділі 1.3. «Державні перетворення і правові реформи у Китаї ХХ–ХХІ століть»** проаналізовано період розвитку китайської державності та права від початку ХХ століття й донині. Такі хронологічні рамки зумовлені тим, що саме у цей час у правовому житті відбуваються найбільш значні події, котрі сформували сучасний образ китайської держави і права.

Зазначається, що історія китайської державності після Синхайської революції може бути періодизована так: 1) період революції, громадянської війни та диктатури Юань Шикая (1911–1916 рр.); 2) період подрібненості держави – «ера мілітаристів» (1916–1928 рр.); 3) період гегемонії Гоміндану на чолі з генералом Чан Кайші (1928–1949 рр.); 4) період соціалістичного будівництва у КНР під проводом КПК (з 1949 р. й донині), який поділяється на такі етапи: а) етап модернізації КНР за радянськими зразками й у тісній співпраці з СРСР (1949–1956 рр.); б) етап розвитку за курсом «трьох червоних прапорів» та подолання його негативних наслідків (1956–1966 рр.); в) етап «культурної революції» та культу особистості Мао Цзедуна (1966–1976 рр.); г) етап лібералізації політичного життя та побудови соціалізму «з китайською специфікою» (з 1976 р.).

Головною характеристикою розвитку китайського права упродовж усієї його історії є шанобливе ставлення до традиції, що дає змогу виокремити особливий принцип – принцип наступності. Ця універсальна засада правового розвитку забезпечує збереження китайської правової традиції та її стійкість, зумовлену адаптивністю до нових умов та здатністю пристосовувати рецепційовані чужорідні правові інститути, норми та принципи до своїх потреб.

Доведено, що правові реформи у Китаї упродовж ХХ–ХХІ ст. є процесом майже безперервної модернізації, що характеризувалася досить різкими стрибками. Історія китайського права ХХ–ХХІ ст., з урахуванням політичних, ідеологічних та економічних чинників, включає такі періоди: 1) закладення основ сучасного китайського права на засадах «трьох народних принципів» і «конституції п'яти влад» Сунь Ятсена (1912–1949 рр.); 2) розвиток соціалістичного права радянського зразка з китайськими особливостями (1949–1978 рр.); 3) модернізація та вестернізація права КНР (з 1978 р.), коли відбулися найважливіші і найґрунтовніші зміни у правовій системі, оформилися основні галузі права і законодавства, було сформовано систему сучасних принципів права.

Підрозділ 1.4. «Політико-правові концепції ідеологів Гоміндану і КПК як фундамент розвитку сучасного китайського суспільства» присвячений дослідженню трьох концепцій, які відіграли важливу роль у політичному і правовому житті китайського суспільства ХХ та ХХІ століть.

Доведено, що концепція «трьох народних принципів» (націоналізм, народовладдя і народний добробут) Сунь Ятсена суттєво відрізнялася і від західних доктрин, і від комуністичних, а її принципи пережили епоху Гоміндану, отримали розвиток у працях Мао Цзедуна та Ден Сяопіна і продовжують своє існування в КНР (в Китайській Республіці на Тайвані виступають офіційною ідеологією). Теорія «Конституції п'яти влад», яка логічно продовжує принцип народовладдя, яскраво підтверджує здатність китайської культури запозичувати іноземні ідеї та «окитаювати» їх, бо до традиційних для Заходу гілок влади додає дві власне китайські складові – екзаменаційну і контрольну влади.

Зазначено, що запроваджений Ден Сяопіном принцип «одна країна, дві системи», який передбачає можливість приєднання до КНР територій з капіталістичним ладом, закріпив багатокладність китайської економіки і створив сприятливі умови для мирного повернення китайських територій, над якими тимчасово був втрачений суверенітет КНР – Сянгану, Аоминю і Тайваню.

Доведено, що логічним продовженням принципу народного добробуту є сформульований Цзян Цземінем принцип «потрійного представництва», за яким КПК повинна представляти інтереси розвитку передових

продуктивних сил, передової китайської культури та корінні інтереси найширших верств китайського населення.

Розділ другий «Програмні принципи сучасного права Китайської Народної Республіки» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню особливостей принципу верховенства права в умовах сучасної правової системи КНР.

У *підрозділі 2.1 «Принцип верховенства права: особливості розуміння і здійснення»* проаналізовано основні відмінності розуміння і здійснення принципу верховенства права в КНР шляхом порівняння із західними науковими концепціями і практикою. Зауважується, що терміни «фа чжи» (法治) та «іфа чжигу» (依法治国), які змістовно відповідають англійському «rule of law», вперше були закріплені у тексті ст. 5 Конституції КНР 1982 р. в редакції 1999 р.

Грунтуючись на позиціях українських та іноземних науковців, визначено зміст принципу верховенства права, що стає основою подальшого дослідження. Зазначено, що національні особливості принципу верховенства права в КНР проявляються передовсім у формальному вимірі, зокрема, у сфері конституційного контролю та незалежності судової влади. Відзначається поступове зростання авторитету судів та тенденція до розширення судової компетенції.

З урахуванням ролі, яку відіграє принцип «фа чжи» у правовому житті КНР, у його сімнадцятирічній історії можна виокремити два етапи: 1) 1999–2001 рр., коли відбувається активна формалізація низки важливих конституційних положень, серед яких і принцип «верховенства права»; 2) з початку 2000-х років, коли фіксуються перші спроби судової влади заявити про свою незалежність і спроможність здійснення конституційного контролю та самостійної інтерпретації норм конституції та законів без огляду на Постійний комітет ВЗНП (справа Ци Юйлін проти Чень Сяоци та правова позиція судді Лі Хуейцзюань). Другий етап характеризується тенденцією «юдиціалізації» інтерпретації Конституції та зростанням готовності юридичної спільноти КНР до ствердження ідеалів верховенства права і прав людини.

У *підрозділі 2.2. «Принцип визнання та захисту прав людини в сучасній КНР як матеріальна складова принципу верховенства права»* досліджується відносно нова для китайського права проблема прав людини, яка є другим елементом принципу верховенства права, адже у ній виявляються вже не формальні, а сутнісні риси цього принципу.

Результатом зміни урядового курсу у праволюдній сфері, що відбулася у 1990-х роках, стало конституційне визнання окремих прав людини, ратифікація низки міжнародних договорів про права людини, зменшення кількості складів злочинів, за які передбачається смертна кара, періодичне видання урядових звітів («Білих книг») про прогрес у галузі прав людини.

Основними особливостями китайського розуміння прав людини є: 1) колективний характер прав людини, які належать не окремим індивідам, а всьому китайському народові; 2) справедливість у користуванні правами, зумовлена відсутністю експлуаторських класів та класового поділу; 3) реальність прав, адже усіма ними можна користуватися у повсякденному житті. Специфічний підхід до прав людини, закріплений у Конституції та законодавстві КНР, у своїй основі має право на існування і розвиток, яке означає, що людина має право на задоволення найнеобхідніших потреб у житті, їжі й одязі.

Визначена специфіка регулювання прав людини в КНР: 1) поширення тенденції нормативного закріплення прав людини; 2) обмеження можливостей міжнародних правозахисних інституцій, оскільки офіційно права людини визнані виключно внутрішньою справою; 3) залежність правового статусу особистості від її правового зв'язку із державою; 4) октройований характер прав людини; 5) відсутність нормативного регулювання низки основоположних природних прав людини; 6) помітна соціалістична спрямованість прав людини; 7) зменшення кількості складів злочинів, за які передбачено смертну кару; 8) відсутність на конституційному рівні матеріальних гарантій здійснення та захисту прав людини.

У *підрозділі 2.3. «Верховенство права і законність»* досліджується проблема співвідношення цих двох понять, які у китайській мові позначаються за допомогою омофонів, що вимовляються однаково (як «фа чжи»), але мають різні значення й написання: ієрогліфи 法治 позначають «верховенство права», а 法制 – «законність». Це породжує багато непорозумінь серед науковців, що використовують латинізовану систему передачі китайської мови (пін'їнь), яка не дозволяє виявити відмінність між двома категоріями на письмі.

Принцип законності є більш характерним для китайського суспільства, ніж західна концепція верховенства права. Це впливає із вчення школи *фа-цзя* (легісти), яка наполягала на неухильному дотриманні законів, що встановлюються державою в інтересах ефективного управління. Також, певний вплив на категорію законності здійснила радянська юриспруденція, внаслідок чого вона перетворилася на «соціалістичну законність».

Визначено, що сьогодні принцип законності розуміється як принцип, відповідно до якого усі суб'єкти права, а найперше – державні органи та посадові особи, дотримуються режиму суворого і неухильного виконання вимог законодавства. З урахуванням ролі КПК у нормотворенні та забезпеченні правильного розуміння і застосування законодавства, у китайському суспільстві визнається, що саме лідерство партії виступає основною гарантією у прагненні Китаю до верховенства права, а досягнення останнього є неможливим без дотримання принципу законності. Принцип законності визнається важливим елементом

правового життя КНР, який сприяє поступовому перетворенню принципу верховенства права з програмного на такий, що реально впливає на суспільні відносини.

Розділ третій «Окремі публічно-правові та приватноправові принципи права КНР» складається з двох підрозділів і присвячений детальному аналізу принципів права, які становлять основи адміністративного, кримінального, екологічного, цивільного і трудового права.

У *підрозділі 3.1. «Принципи публічно-правової сфери»* аналізуються принципи, на яких ґрунтуються такі публічно-правові галузі, як адміністративне, кримінальне та екологічне право. При дослідженні адміністративно-правової сфери найбільша увага надається інституту адміністративної відповідальності. Серед принципів цього інституту виокремлюють принципи законності, відкритості (гласності), справедливості, заборони подвійної відповідальності, правового захисту (останній втілюється у праві захищати себе і оскаржувати рішення про накладення стягнення в адміністративному і судовому порядку та праві вимагати компенсацію за шкоду, завдану незаконними рішеннями про накладення стягнення).

Доведено, що нечіткість кримінального законодавства робить головним чинником усієї кримінально-правової політики в КНР суддю, який повинен володіти високими морально-діловими якостями (чесність, справедливість, скрупульозність) та спиратися на три головних принципи: 1) немає злочину та покарання без закону (принцип заборони аналогії в кримінальному праві); 2) принцип рівності усіх перед законом; 3) принцип пропорційності (покарання має відповідати тяжкості злочину).

Встановлено, що екологічне право органічно впливає з китайських світоглядних засад, адже даосизм називає Людину частиною Природи, а конфуціанство, протиставляючи Людину Природі, зазначає, що вони мають перебувати у гармонії. Динамічність розвитку екологічного права КНР зумовлена масштабною екологічною кризою, вихід з якої влада КНР намагається знайти разом зі світовим співтовариством. Найважливіші принципи екологічного права – принципи гармонійного (стійкого) розвитку, потрібної одночасності (трьох синхронізацій), наукової охорони довкілля, перевірок та контролю, заохочення.

У *підрозділі 3.2. «Принципи приватноправової сфери»* доведено, що принципи приватноправової сфери, зокрема у галузі цивільного права КНР, є індикатором тих перетворень, що відбуваються у політичній та економічній системі держави.

Визначено провідне значення інститутів права власності та договірної права для правової системи КНР, адже стабільність регулювання у цих сферах є запорукою безпеки для іноземних інвесторів та китайських суб'єктів господарювання. З початком реформ Ден Сяопіна

в результаті рецепіювання західних норм і принципів та їх адаптації до місцевих умов, сформувався такі принципи права власності: плюралізму форм власності; пріоритету соціалістичної суспільної власності (складається з таких форм, як державна і колективна); рівного захисту різних форм власності; абсолютності права власності; *numerus clausus*, або правової визначеності речових прав (закритої системи реальних прав); відкритості і публічності права власності.

Зазначається, що сутність економічних перетворень у КНР наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. виразно проявляється у принципах договірної права. Передовсім до них належать принципи рівності сторін; свободи договору; виконання договору; відшкодування збитків у разі порушення договору. Встановлено, що ці принципи не цілком ідентичні їх західним аналогам, а мають «китайську специфіку», зокрема принцип свободи договору обмежується імперативним встановленням обов'язкових умов договору. Простежується стійка тенденція до поступового зменшення державного впливу на приватноправові відносини.

Встановлено, що трудове право, яке синтезує рецепцію радянського трудового права та деякі західні стандарти, володіє власною «китайською специфікою». До головних принципів трудового права КНР належать принципи: рівності усіх працівників; недискримінації; свободи праці та свободи укладання трудового договору; справедливої оплати праці. Китайська специфіка проявляється у тому, що суд не визнає дискримінацією дії, спрямовані на обмеження прав суб'єкта трудового права, якщо законодавець прямо не передбачив певний різновид дискримінації. Обмеженою є свобода укладання трудового договору, адже у законодавстві встановлено перелік підстав для розірвання трудового договору за ініціативою працівника. Особливістю принципу справедливої оплати праці є відсутність загальнодержавних та галузевих стандартів оплати праці (такі стандарти існують у межах адміністративно-територіальних одиниць) та порядок визначення розміру заробітної плати за домовленістю між конкретним працівником та роботодавцем.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язане нове для української юриспруденції завдання, яке полягало у встановленні системи та змісту принципів права Китайської Народної Республіки. Вирішення цієї проблеми є важливим етапом на шляху ґрунтовного дослідження правової системи КНР, оскільки саме принципи права виступають центральним, стрижневим елементом будь-якої правової системи. Основні висновки роботи полягають у таких положеннях:

1. Аналіз принципів права КНР розпочато з уточнення понятійно-категорійного апарату дослідження, в результаті чого були сформульовані

визначення категорій «принципи права» та «система принципів права». *Принципи права* – згустки правової матерії, в яких сконцентровано відправні ідеї права, що відображають нормативну необхідність, мають універсальний характер, спрямовані на організацію правового буття і виступають трансляторами правової традиції. *Система принципів права* – комплекс принципів права, що володіє ознаками цілісності, стійкості та ієрархічності і являє собою стрижневий елемент правової системи як системи вищого порядку. Своєю чергою, система принципів права містить підсистеми загальних, міжгалузевих та галузевих принципів.

2. Здійснено класифікацію принципів права КНР за такими критеріями: а) за ступенем впливу на суспільні відносини; б) за сферою правового впливу, внаслідок чого виокремлено: 1) програмні принципи, до яких належать принцип верховенства права і принцип законності; 2) принципи публічно-правової сфери, зокрема галузей адміністративного, кримінального і екологічного права; 3) принципи приватноправової сфери, зокрема принципи права власності, договірного права і трудового права.

3. Установлено, що система принципів права КНР, виступаючи стрижневим елементом правової системи КНР, несе на собі відбиток традиційних морально-етичних учень (даосизму, конфуціанства і легізму), політичної ідеології (ідеї Сунь Ятсена, Мао Цзедун та його наступників) та детермінована економічними процесами, які відбуваються у КНР. Важливим чинником становлення системи принципів права КНР є рецепція західного права.

4. Дослідження будь-якої правової системи та її принципів, відповідно до вимог сучасної юриспруденції, має починатися з аналізу соціального і культурного контексту, в якому вона існує. Такий контекст для китайського права – як давнього, так і сучасного – утворюють філософсько-етичні вчення даосизму, конфуціанства і легізму, які, незважаючи на суттєві світоглядні розходження в класичному (чистому) вигляді, з часом інтегрувалися на ідеологічній базі конфуціанства. Пізніше, хоч Комуністична партія Китаю і намагалася звільнитися від домінування конфуціанства, воно продовжувало відігравати важливу роль у житті китайського суспільства та державності. Конфуціанство традиційно виховує патерналістське ставлення до держави (через культ лідера), насторожено ставиться до позитивного права, віддаючи перевагу моралі та етиці, примирним процедурам, однак визнає і законодавство у тих випадках, коли мораль та етика виявляються недовгими.

5. Універсальною засадою розвитку китайського права визнано принцип наступності, який є запорукою збереження китайської правової традиції та її стійкості. Існування принципу наступності підтверджується такою властивістю китайського права, як схильність до самовідновлення і поступового еволюціонування без різких коливань. Потужність китайської

правової традиції та принципу наступності демонструє її збереження за монгольських і маньчжурських часів, та відновлення після завершення «культурної революції».

6. Аналіз історії китайського права ХХ–ХХІ століть і його зіставлення з етапами державного будівництва та економічного розвитку дозволили виокремити три етапи правової історії після Синхайської революції: 1) закладення основ сучасного китайського права на засадах «трьох народних принципів» та «конституції п'яти влад» доктора Сунь Ятсена (1912–1949 рр.); 2) розвиток соціалістичного права радянського зразка з китайськими особливостями (1949–1978 рр.); 3) модернізація та вестернізація права КНР (з 1978 р.). При аналізі цих етапів встановлено, що принципи сучасного права КНР було закладено на першому і другому етапах, а найбільшого розвитку та розгалуження вони набули лише з початком політики «реформ і відкритості» Ден Сяопіна.

7. Серед основоположних політико-правових доктрин ХХ століття особливе місце посідають: 1) концепція «трьох народних принципів» (націоналізму, народовладдя і народного добробуту) і «конституції п'яти влад», розроблені доктором Сунь Ятсеном; 2) концепція «одна країна, дві системи» Ден Сяопіна, яка, хоч і не закріплена офіційно, є ідеологічною передумовою існування у сучасній КНР територій з капіталістичним укладом економіки та західними демократичними цінностями; 3) концепція «потрійного представництва» Цзян Цземіня, результатом якої стала дифузія партії та бізнесу, що, з одного боку, стало причиною оздоровлення КПК, а, з іншого – надало додаткові гарантії підприємницьким структурам з боку партії й уряду. Усі три концепції послідовно вплинули на розвиток правової системи КНР, оскільки кожна з них запроваджувалася й реалізовувалася за допомогою політичних та правових механізмів і засобів.

8. Програмним принципом права КНР є принцип верховенства права, закріплений у Конституції КНР лише 1999 р., як індикатор тих політичних і правових процесів, що відбуваються в державі і суспільстві. Змістовно принцип «*фа чжи*» (法治) не тотожний західному принципу «rule of law». Китайська специфіка принципу верховенства права проявляється, передовсім, у формальному вимірі, пов'язаному із проблемами конституційного контролю та незалежністю судової влади. Правове життя КНР свідчить, що останні півтора десятиліття поступово збільшується авторитет судової влади, розширюється судова компетенція та повільно набирає оберти тенденція «юдиціалізації» інтерпретації Конституції КНР.

9. Змістовно принцип верховенства права проявляється через проблему прав людини та принцип їх визнання і захисту. Китайська традиція закріплення прав людини є відносно недовгою, спирається

на світові стандарти, але має таку специфіку: 1) права людини вважаються дарованими державою, а не природними; 2) основоположні і природні права людини на життя, свободу думки, свободу пересування і вибору місця проживання не знайшли свого місця у законодавстві КНР; 3) обсяг правового статусу залежить від таких обставин, як наявність громадянства КНР та місця проживання (особливий статус є у жителів Сянгану та Аоміню); 4) права людини мають колективістську спрямованість і їх реалізація повинна мати своєю метою служіння справі соціалізму; 5) на конституційному рівні відсутні дієві матеріальні гарантії захисту прав людини. Загалом ситуація з закріпленням, реалізацією та захистом прав людини повільно, але неухильно змінюється відповідно до міжнародних стандартів, які поступово імплементуються у законодавство КНР.

10. Важливим принципом сучасного права КНР залишається принцип законності, який позначається ієрогліфами 法制 і читається як «фа чжи», тобто є омонімом принципу верховенства права. Принцип законності означає, що усі суб'єкти права, а передусім – державні органи та посадові особи, дотримуються режиму суворого і неухильного виконання вимог чинного законодавства. Принцип законності сприяє поступовому перетворенню принципу верховенства права з програми на реальність.

11. Принципи адміністративного права, розглянуті на прикладі принципів інституту адміністративної відповідальності – законності, відкритості, справедливості, заборони подвійної відповідальності, правового захисту – власне, ілюструють поступове запровадження до правової системи КНР міжнародних стандартів притягнення до юридичної відповідальності. Ці принципи мають ключове значення при накладенні адміністративних стягнень, бо унеможливають сваволі адміністративних органів через зобов'язання діяти лише на підставі і в межах, установлених законодавством, відкритість процедури, можливість надавати докази усіма сторонами, обов'язкове надання правової допомоги тощо.

12. Принципи кримінального права (немає злочину та покарання без закону, рівності усіх перед законом та пропорційності) поставили крапку у багаторічних спорах про доцільність застосування аналогії у кримінальному праві, остаточно заборонивши її як таку, що може підштовхувати до прийняття політично заангажованих рішень та інших зловживань; усунули відмінності між громадянами КНР, забороняючи при постановленні вироку брати до уваги їх соціальне походження, партійність, рівень заможності та інші обставини; сприяли диференціації кримінальних покарань залежно від ступеня тяжкості вчиненого злочину. Тому кримінальне право КНР, зважаючи на його постійну гуманізацію та економію репресивних засобів, можна вважати таким, що тримає курс на західні стандарти.

13. Принципи гармонійного (стійкого) розвитку, потрійної одночасності, наукової охорони довкілля, перевірок та заохочень, які з початку 1980-х років закріплювалися нормами екологічного права КНР, свідчать, що держава, усвідомлюючи масштаби екологічної кризи у Китаї та світі, розуміючи нездатність вирішити проблему лише штрафами, які накладаються на порушників екологічного законодавства, почала розробляти комплекс заходів, спрямованих на заохочення розвитку екологічно чистого виробництва, розробку системи постійного контролю за виробництвом і будівництвом на усіх його стадіях, активне залучення неурядових організацій та окремих громадян до природоохоронної діяльності і захисту довкілля.

14. Принципи права власності, серед яких наразі закріплені принципи плюралізму форм власності, пріоритету соціалістичної суспільної власності, рівного захисту різних форм власності, абсолютності права власності, *numerus clausus*, відкритості і публічності права власності, свідчать про зумовлене економічними причинами неухильне зростання значення приватної власності, незважаючи навіть на конституційне закріплення пріоритету суспільної соціалістичної власності. Ці принципи надають широкі повноваження з реалізації права приватної власності без вагомих обмежень з боку держави, але при цьому право власності, як і у німецькій цивілістичній традиції, стосується лише матеріальних об'єктів, чітко визначених у законодавстві.

15. Принципи рівності сторін, свободи договору, виконання договору та відшкодування шкоди в договірному праві здебільшого відповідають міжнародним стандартам договірної права, але в окремих випадках обмежують права сторін. Зокрема, принцип свободи договору, який традиційно розуміється як можливість вільного вибору умов договору, в китайському варіанті передбачає імперативне встановлення державою «обов'язкових умов», недотримання яких призводить до нікчемності договору.

16. Принципи трудового права, які характеризують рівність усіх працівників, їх недискримінацію, свободу праці та свободу укладання трудового договору, справедливої оплати праці, закріплені формально, але їх реалізація у правовому житті КНР свідчить про наявність певних проблем у сфері трудових відносин. Принцип рівності працівників не стосується осіб, які виконують трудові функції (домашні працівники, працюючі пенсіонери, студенти-стажисти, підмайстри), але офіційно не є суб'єктами трудових відносин. Проблемою є недостатньо чіткі положення китайського законодавства про заборону дискримінації. З огляду на легізм суддівського корпусу, необхідно детально визначити усі можливі підстави дискримінації (стать, вік, стан здоров'я, інвалідність, зріст, етнічна або релігійна ідентичність, сексуальна орієнтація та ін.).

17. Загалом принципи права КНР (від принципів верховенства права та визнання і захисту прав людини і до галузевих принципів права та принципів окремих інститутів) номінально майже не розходяться з їх західними та українськими аналогами, але змістовно багато з них суттєво відмінні. З початком політики «реформ та відкритості» Китайська Народна Республіка пішла шляхом співробітництва із західними (США, Євросоюз) та східними (Японія, Республіка Корея) партнерами, тому вона, для поглиблення взаємовигідного економічного партнерства, мала запровадити низку притаманних цим суспільствам правових цінностей, виражених в основоположних і галузевих принципах права. Якщо на перших порах такі запозичення були номінальними, то вже з кінця 1990-х років вони набувають системного характеру і поступово наповнюються реальним змістом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Чан Бін Лін. Традиційні концепції праворозуміння як підґрунтя сучасного права КНР / Чан Бін Лін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 17. – Т. 1. – С. 35–38.
2. Чан Бін Лін. Принцип верховенства права у правовій системі КНР: формальний вимір / Чан Бін Лін // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 2(18). – С. 35–38.
3. Чан Бін Лін. Принципи права власності у правовій системі КНР / Чан Бін Лін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2016. – № 19. – С. 23–26.
4. Чан Бін Лін. Етапи еволюції китайської правової системи в ХХ-ХХІ ст. / Чан Бін Лін // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання. – 2016. – № 1. – С. 36–40.
5. Чан Бін Лін. Ключові принципи кримінального права КНР / Чан Бін Лін // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 2. – С. 31–34.
6. Чан Бін Лін. Принципи трудового права Китайської народної республіки // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2016. – № 23. – С. 36–41.

Публікації апробаційного характеру:

7. Чан Бін Лін. О роли и значении принципов права / Чан Бін Лін // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : матеріали Першої міжнар. мультидисципл. конф. (м. Одеса, 15 травня 2015 р.). – Одеса : Фенікс, 2015. – Вип. 23. – С. 107–108.

8. Чан Бін Лін. Концептуальность как свойство принципов права / Чан Бін Лін // Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності : пошуки молодих учених : матеріали I Міжнар. науково-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 24 квітня 2015 р.). – Одеса : МГУ, 2015. – Ч. 1. – С. 162–163.

9. Чан Бін Лін. Особливості сучасного китайського праворозуміння / Чан Бін Лін // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали Всеукр. науково-практичної конф. (м. Херсон, 10–12 грудня 2015 р.). – Херсон, 2015. – С. 30–34.

10. Чан Бін Лін. Принципи рівності сторін та свободи договору у договірному праві КНР / Чан Бін Лін // Приватне право в умовах глобалізації: на шляху до ренесансу українського права : збірник наукових праць Міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Миколаїв, 20 березня 2016 р.) / за ред. І. Г. Оборотова. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 199–205.

11. Чан Бін Лін. Проблеми періодизації історії китайського права після Сінхайської революції / Чан Бін Лін // Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у ХХІ столітті : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 29-30 квітня 2016 р.). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – С. 21–23.

12. Чан Бін Лін. Основні принципи екологічного права КНР / Чан Бін Лін // Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (м. Одеса, 27 жовтня 2016 року). – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2016. – С. 132–135.

АНОТАЦІЯ

Чан Бін Лін. Принципи права Китайської Народної Республіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Міжнародний гуманітарний університет. – Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню принципів права КНР як стрижневого елемента сучасного китайського права і концептуального виразу його сутності.

Доведено, що принципи права КНР тісно пов'язані з морально-етичними вченнями даосизму, конфуціанства, легізму та політико-ідеологічними концепціями Гоміндану та маоїзму. Відзначено, що китайське

право надзвичайно динамічно розвивається, що зумовлено китайським «економічним дивом», і водночас продовжує житися власною традицією.

Виявлено «китайську специфіку» принципу верховенства права та визначено його місце у системі принципів права. Визнано, що важливими складовими цього принципу є підвищення авторитету судової влади (формальна складова) та визнання і захист прав людини (матеріальна складова).

Охарактеризовано принципи окремих публічно-правових і приватноправових галузей права КНР, зокрема, адміністративного, кримінального, екологічного, цивільного і трудового права.

Ключові слова: принципи права; китайське право; правова система КНР; принцип верховенства права; права людини; адміністративне право КНР; кримінальне право КНР; екологічне право КНР; цивільне право КНР; трудове право КНР.

АННОТАЦИЯ

Чан Бин Линь. Принципы права Китайской Народной Республики. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Международный гуманитарный университет. – Одесса, 2017.

Диссертация посвящена исследованию принципов права КНР как стержневого элемента современного китайского права и концептуального выражения его сущности.

Доказано, что принципы современного права КНР имеют неразрывную генетическую связь с тремя основными концепциями китайского правопонимания (даосизмом, конфуцианством и легизмом), политической идеологией и детерминируются экономическими процессами. Отмечено, что большую роль в становлении правовой системы КНР сыграли доктрина «трёх народных принципов» Сунь Ятсена, концепции «одна страна, две системы» и «тройного представительства».

Проанализированы национальные особенности принципа верховенства права и отмечены тенденции повышения авторитета судебной власти, расширения судебной компетенции, «юдициализации» толкования Конституции КНР. Установлено, что, несмотря на преобладание коллективизма над индивидуализмом, в последние годы повышается внимание правительства и общественности к проблеме прав человека и обеспечению их реализации и защиты.

Исследованы основные принципы таких публично-правовых отраслей, как административное, уголовное и экологическое право, выявлены специфические черты, отличающие их от западных аналогов.

При рассмотрении принципов частноправовой сферы внимание сосредоточено на гражданском и трудовом праве. Принципы права собственности и договорного права исследованы на фоне экономических реформ, отмечено постепенное приближение принципов этих институтов к стандартам, принятым в западном мире. Принципы трудового права, изначально сформированные на базе советского трудового права, активно развиваются под влиянием западного права и международных стандартов в этой отрасли.

Постулируется, что с началом политики «реформ и открытости» право КНР пошло по пути сближения с правовыми системами Запада, заимствования и закрепления на законодательном уровне присущих этим системам правовых и демократических ценностей, выраженных в форме принципов права. Отмечено, что в настоящий момент такие заимствования имеют системный характер и наполнены реальным содержанием.

Ключевые слова: принципы права; китайское право; правовая система КНР; принцип верховенства права; права человека; административное право КНР; уголовное право КНР; экологическое право КНР; гражданское право КНР; трудовое право КНР.

SUMMARY

Chan Bin Lin. The Principles of Law of the People's Republic of China. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law by specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines. – International Humanitarian University. Odessa, 2017.

The thesis deals with the legal principles of the PRC law as a core element of modern and contemporary Chinese law and conceptual expression of their nature.

Proves that the principles of law of China is closely related to moral and ethical ideas of Taoism, Confucianism, Legalism, political and ideological concepts of the Kuomintang and Maoism. It is noted that Chinese law is extremely dynamic due to the Chinese «economic miracle», and has been filling with its own tradition.

Reveals «Chinese characteristics» of the rule of law and the role of the rule of law in the system of law principles. Recognizes that some of these principles are to increase authority of the judiciary (formal component), as well as recognition and protection of human rights (material component).

Characterizes some principles of branches of public law and private law, including Administrative, Criminal, Environmental, Civil and Labour law.

Key words: principles of law, Chinese Law, legal system of PRC, rule of law principle, human rights, Administrative law of PRC, Criminal law of PRC, Environmental law of PRC, Civil law of PRC, Labour law of PRC.

Підписано до друку 27.02.2017.
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.